

Studii Covasna Harghita din Sfântu Gheorghe, instituții înființate din inițiativa și implicarea directă a Înaltpreasfințitului Părinte Ioan. Din acest bogat patrimoniu cultural spiritual, au fost selectate 130 de texte, organizate și grupate în paginile volumului intitulat semnificativ „Rugă și trudă la candela credinței strămoșești”.

Capitolul I al volumului, intitulat „Rostiri de credință creștină și simțire românească”, cuprinde trei subsecțiuni grupate tematic astfel: cuvinte de binecuvântare și prefețe la apariția unor cărți și publicații; conferințe, mesaje și predici prezentate la diferite manifestări de teologie ortodoxă și cultură românească apărute în diferite publicații și volume colective.

Cel de-al II-lea capitol cuprinde o selecție din numeroasele interviuri ale Înaltpreasfințitului Ioan publicate în mass media locală și națională în perioada 1994-2021. Cunoscut pentru patriotismul său luminat și atașamentul statornic față de credincioși, dar și pentru promovarea păcii și armoniei interetnice și interconfesionale, Părintele Mitropolit Ioan s-a remarcat mereu în numeroasele interviuri apărute în presa scrisă, la radio și la televiziunile naționale sau regionale, ca un apărător și mărturisitor al dreptei credințe, al adevărului, devenind o voce deosebit de respectată în spațiul public local și național.

Ierarh plin de înțelepciune, apropiat de popor, teolog profund și orator recunoscut, Înaltpreasfințitul Ioan a ajuns mereu la inimile credincioșilor prin limpezimea învățăturilor, prin limbajul simplu, dar adânc, prin coerența și elevația discursurilor, prin care mereu a reușit să zidească Cuvântul lui Dumnezeu în inimile celor care l-au ascultat.

Textele cuprinse în volumul de față sunt prezentate cronologic, cu menționarea surselor bibliografice și a datelor și locurilor unde au fost susținute conferințele, predicile sau mesajele prezentate. Prin întreg conținutul său, volumul de față este o certă contribuție la sporirea patrimoniului pastoral-misionar al Bisericii, precum și al celui național cultural.

Cristian VAIDA

John Paul Heil, *Galatians – Worship for Life by Faith in the Crucified and Risen Lord*, James Clarke&Co, Cambridge, 2021, VIII + 166 p.

S-a scris enorm despre Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni și totuși acest text redactat în grabă, sub presiunea unei crize bisericești cu (potențiale) consecințe dramatice, se dovedește mereu plin de resurse pentru exegetul dornic să înțeleagă mai bine gândirea paulină și impactul acesteia asupra istoriei. De-a lungul timpului, cercetătorii au folosit diferite metode de abordare pentru a clarifica probleme precum data și locul scrierii, contextul istoric și bisericesc, identitatea și problemele destinatarilor, dar mai ales teologia profundă a acestei scrieri inspirate. John Paul Heil aduce două perspective noi, care pot marca istoria cercetării pentru mult timp de acum înainte.

Născut în 1947, J.P. Heil este doctor în studii biblice al Institutului Biblic Pontifical din Roma, preot în Arhidioceza de St Louis și profesor de Noul Testament la The Catholic University of America (Washington, DC). Ca exeget, el s-a remarcat prin propunerea unei noi perspective asupra epistolelor pauline, inițiată prin lucrarea-manifest, *The Letters of Paul as Rituals of Worship* (Cascade, Eugene, OR, 2011; James Clark & Co., Cambridge, 2012), al cărei titlu indică direcția exegetică pe care o va lua cercetarea sa în anii următori.

J.P. Heil a observat că, în ciuda bogăției materialului liturgic prezent în scrierile Noului Testament, tema valorii experienței rugăciunii personale și a cultului Bisericii pentru autorii lor a fost extrem de neglijată. Rezultatele muncii dedicate volumului sus-menționat l-au condus la un proiect ambițios, materializat până acum în câteva volume interesante: *Worship in the Letter to the Hebrews* (2011); *The Letter of James: Worship to Live By* (2012); *1 Peter, 2 Peter, and Jude: Worship Matters* (2013); *The Book of Revelation: Worship for Life in the Spirit of Prophecy* (Cascade, Eugene, OR, 2014); *1-3 John: Worship by Loving God and One Another To Live Eternally* (2015); *The Gospel of John: Worship for Divine Life Eternal* (2015); *The Gospel of Matthew: Worship in the Kingdom of Heaven* (2017); *Luke-Acts: Foundations for Christian Worship* (2018); *Galatians: Worship for Life by Faith in the Crucified and Risen Lord* (2019); *Romans: Worship in Hope of the Glory of God* (2020).

În primul rând, acest comentariu surprinde prin formă, abordare și stil. Autorul adoptă un format nou, complet diferit față de modelele consacrate. Introducerea, după o scurtă enunțare a scopului pe care îl urmărește cartea (p. 1), intră direct în prima temă a cărții, identificarea unei noi structuri hiastice în Epistola către Galateni (pp. 2-21). A doua parte a introducerii, mai scurtă, explică subtitlul (*Worship for Life by Faith in the Crucified and Risen Lord*), arătând că în acesta este rezumată tema centrală a epistolei (pp. 22-23). Astfel, alături de o nouă traducere, autorul propune o nouă perspectivă asupra acestei scrieri pauline. Pentru el, această epistolă, care a devenit celebră prin conținutul ei soteriologic, este în primul rând un text doxologic-liturgic, având în centru pe Hristos Cel răstignit și înviat. Abordarea aceasta pornește de la constatarea că Sfântul Apostol Pavel este un model de viețuire liturgică și că această experiență personală a autorului trebuie să fie cheia înțelegerii scrierilor sale. Destinatarii săi sunt chemați să viețuiască doxologic-liturgic. Înțelegerea Evangheliei, cunoașterea Domnului, și împlinirea vocației creștine depinde de închinarea pe care fiecare credincios este chemat să o aducă deplin de-a lungul întregii vieți.

În general, comentatorii au remarcat lipsa unui plan riguros în cuprinsul acestei epistole, care, cu excepția ultimei părți, a fost dictată unui ucenic, Apostolul adăugând cu mâna sa un epilog autograf (6,11-18). Totuși este ușor de identificat o structură tripartită între introducere (1,1-10) și epilogul autograf (6,11-18): o parte autobiografic-apologetică (1,11 – 2,21), una doctrinar-teologică (3, 1 – 5, 12) și una parenetică (5, 13 – 6, 10). Un punct de referință în istoria cercetării structurii epistolei este comentariul lui John Bligh (*Galatians in Greek: A Structural Analysis of St. Paul's Epistle to the Galatians with Notes on the Greek*, University of Detroit Press, Detroit, 1966), care identifică o structură hiastică în șapte părți (A,B,C,D,C',B'A') cu centrul (D) în 4, 1-10. Mai târziu, câțiva autori au încercat să identifice o structură inspirată din retorica greco-romană (H.D. Betz, „The Literary Composition and Function of Paul's Letter to the Galatians”, în *New Testament Studies*, XXI, 1975, pp. 353-379; Idem, *Galatians: A commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*, Hermeneia, Fortress, Philadelphia, PA, 1979; C.K. Barrett, *Freedom and Obligation: Study of the Epistle to the Galatians*, John Knox, Westminster, 1985; Philip H. Kern, *Rhetoric and Galatians. Assessing an Approach to Paul's Epistle*, Cambridge University Press, 1998).

Interesant este faptul că J.P. Heil nu-i menționează nicăieri pe acești autori. Greu de spus dacă o face intenționat sau dacă pur și simplu nu a intrat în contact cu scrierile menționate. Cert e că cititorul neinițiat în literatura de specialitate va avea impresia că se află în fața primei încercări de acest fel. Autorul pornește de la premisa că textul epistolei a fost gândit pentru a fi lecturat în cadrul cultului Bisericilor din Galatia (p. 1) și că autorul ei a elaborat-o potrivit unui plan menit a-i conduce pe ascultători/destinatari spre înțelegerea și receptarea mesajului său. Printr-o analiză teologică și lingvistică ingenioasă, J.P. Heil identifică în textul paulin treisprezece unități distincte, organizate hiastic, care la rândul lor cuprind alte structuri mai mici, pe care le numește „microhiastice”. În viziunea sa, planul epistolei arată așa:

„A: 1:1-10: *Harul și pacea Domnului nostru Iisus Hristos de la toți frații*

B: 1:11-24: Nu m-am sfătuit cu *trup* și sânge înainte de a propovădui *crediința*

C: 2:1-14: *Libertate* în raport cu circumciziunea pentru închinare în conformitate cu *Adevărul*

D: 2:15-21: Trăiesc prin *crediința* în *Fiul* lui Dumnezeu

E: 3:1-5: Ați suferit atâtea *în zadar*?

F: 3,6-16: Hristos ne-a *răscumpărat* din blestemul Legii

G: 3:17-29: Botezați în Hristos, în Hristos v-ați îmbrăcat

F': 4:1-7: Fiul lui Dumnezeu poate să-i *răscumpere* pe cei de sub

Lege

E': 4:8-20: Mă tem ca nu cumva să mă fi ostenit pentru voi *în zadar*

D': 4:21-31: Noi suntem copii împreună cu *fiul* femeii libere

C': 5:1-13: *Adevărul Libertății* față de *Circumcizie* pentru a sluji unul altuia

B': 5:14-26: *Trupul* se opune Duhului, între ale Cărui roade este *crediința*

A': 6:1-18: *Harul și pacea Domnului nostru Iisus Hristos fraților*” (p. 21)

Termenii evidențiați prin caractere italice (sublinierile aparțin lui J.P. Heil) reprezintă punctele esențiale de sprijin pe care este construită această structură hiastică. Evident, ei sunt prezenți în textul paulin și fiecare are un corespondent mai mult sau mai puțin evident în cealaltă parte a structurii. De asemenea, anumite corespondențe tematice pot fi uneori observate, ca de pildă în cazul secțiunilor A-A', E-E', F-F'. Totuși e cale lungă de la a le observa – lucru dificil uneori chiar și pentru specialiști – și până la convingerea că Sf. Apostol Pavel le-a așezat în așa fel în construcția textului încât să faciliteze înțelegerea și receptarea mesajului. J.P. Heil presupune un proces laborios de redactare a textului care nu a fost sesizat până acum de niciunul dintre comentatorii epistolei.

În mod asemănător stau lucrurile și în cazul structurilor microhiastice pe care autorul le identifică în interiorul fiecărei dintre cele treisprezece secțiuni mari. Uneori rezultatul este interesant și chiar convingător, ca de pildă în cazul secțiunilor 3, 6-16 (pp. 66-74), 4, 8-11 (p. 90-91) sau 4,27e-31 (pp. 103-105); alteori dorința de a identifica cu tot dinadinsul structuri hiastice îl conduce la rezultate discutabile, ca în cazul părții introductive a epistolei (1, 1-5; pp. 24-27).

Așa cum am subliniat mai sus, J.P. Heil este convins că tema centrală a epistolei este chemarea la o viață liturgică adecvată statutului celor ce prin Botez s-au „îmbrăcat” în Hristos (Gal 3, 27). Aici din nou autorul acestui comentariu vine și tulbură apele. Evident, epistola conține elemente liturgice importante, dar la fel de evident este faptul că Apostolul

Recenzii

scrie ca să răspundă unei erezii care a găsit adepți în Bisericile Galatiei, iar această erezie propunea o soteriologie străină Bisericii, care a fost respinsă pentru totdeauna la Sinodul de la Ierusalim (48 d.H.). De aici și caracterul eminent soteriologic al epistolei. J.P. Heil nu ignoră importanța soteriologiei epistolei, dar o subsumează temei închinării pe care creștinii sunt chemați să o aducă neîncetat lui Dumnezeu, atât liturgic/cultic, cât și etic („cultic and ethical worship”). El vede învățătura de credință condiționată liturgic și moral. Căderea destinatarilor este rezultatul unor deficiențe majore din viața lor, iar restaurarea implică înțelegerea faptului că sunt chemați să viețuiască pentru Dumnezeu, răstigniți împreună cu Hristos și îmbrăcați în Hristos prin Taina Sfântului Botez. Uniți cu Hristos și viețuind liturgic, prin lucrarea Sfântului Duh, ei pot să înțeleagă taina răscumpărării „din blestemul Legii” (Gal 3, 13) și marele dar al înfierii care le asigură posibilitatea de a „trăi” încă de acum „viața eshatologică” a Domnului (p. 153).

Deși abordarea și unele dintre concluziile lui J.P. Heil sunt discutabile, marele lui merit constă în evidențierea dimensiunilor liturgice ale textului paulin. Într-adevăr, omul care în prima sa epistolă păstrată în canonul Noului Testament își îndeamnă destinatarii să se roage fără încetare și să mulțumească pentru toate (I Tes 5, 17-18) nu poate fi văzut și înțeles în afara cadrului liturgic-sacramental care a marcat întreaga sa gândire și misiune. Adevărul de credință este indisolubil legat de dreapta închinare, așa cum subliniază magistral una dintre cele mai cunoscute cântări liturgice ortodoxe: „... am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, ...” (Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur).

Daniel MIHOC